

Utveckling av nordisk noir

Ačkar, Iva

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:742085>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-14**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

ZAGREBS UNIVERSITET
FILOSOFISKA FAKULTETEN
INSTITUTIONEN FÖR SKANDINAVISTIK

Iva Ačkar

Utveckling av nordisk noir

Examensarbete

Handledare: Janica Tomić, fil dr

Akademiskt år: 2022./2023.

Innehållsförteckning:

I. Inledning	3
II. 1. Sociala omständigheter	3
II. 2. Egenskaper hos svenska kriminalromaner.....	5
II. 3. Män som hatar kvinnor	7
III. Slutsats	10
IV. Litteratur	11
Razvoj švedskog kriminalističkog romana	12
Development of the Swedish crime novel	12

I. Inledning

Sverige har en mycket rik och världsberömd litteratur. Det finns många berömda litterära verk från olika genrer, men Sverige är mest känt för kriminalromaner. Anledningen till detta är det unika tillvägagångssätt som författarna har när de skriver kriminalromaner. Medan kriminalromaner blev populära under senare hälften av 1800-talet genom författare som Arthur Conan Doyle, blev svenska kriminalromaner populära runt 1960-talet. Denna tid är mer känd som folkhemmet. Eller för att vara exakt, svenska kriminalromaner blev populära under folkhemmets rekordår. Den svenska kriminalromanen var typiskt sett en form av samhällskritik. De innehåller specifika drag av nordiska länder samt andra egenskaper som förändrar hela poängen med kriminalromaner. Tyngdpunkten ligger inte på brottet, utan på orsakerna och personerna, deras bakgrund, tankesätt och handlingar. Vissa anser att denna genre var mer lämpad för 2000-talet som en form av nostalgi för folkhemmet (Stougaard-Nielsen 2017: s. 12). En av de mest kända kriminalromanerna var serien *Roman om ett brott* (1965-1975) av Maj Sjöwall och Per Wahlöö. Denna serie består av tio romaner som alla tar upp en specifik samhällsfråga. De är internationellt kända för sin starka samhällskritik (Tomić 2022: s. 22) och inspirerar andra författare att skriva något liknande. Detta resulterar i andra mycket kända titlar som Stieg Larssons *Män som hatar kvinnor* (2005) och *Fröken Smillas känsla för snö* (*Fröken Smillas fornemmelse for sne*, 1992) av Peter Høeg. Även om nordisk noir är en genre som omfattar alla nordiska länder, kommer denna text att baseras på den svenska kriminalromanen.

II. 1. Sociala omständigheter

För att bättre förstå hur den svenska kriminalromanen skiljer sig från kriminalromaner som skapats som genre tidigare, måste vi fastställa de omständigheter under vilka den skapades och hur de påverkade genren. Svensk kriminallitteratur uppstod i folkhemmet. Folkhemmet var för det första en idé som Per Albin Hansson hade 1928 om att skapa social jämlikhet genom att hjälpa individer att få social och ekonomisk trygghet (Stougaard-Nielsen 2017: s. 17, 18). Ett faktiskt program skapades av SAP (Sveriges socialdemokratiska parti vars ledare var Per Albin Hansson) och det innebar att samhället skulle tillhandahålla en säker plats för människor. De startade programmet under den stora depressionen på 1930-talet och hade mycket snart ett positivt inflytande på den svenska ekonomin. Lagstiftningen omfattade bestämmelser om pensionsförmåner, sjukförsäkring, stöd till barn och en omfattande översyn och utvidgning av

utbildningsramen.¹ Genom dessa lagar fick individer chansen och indirekt incitament att investera sina pengar i saker som tidigare varit oåtkomliga för dem.

Eftersom fler människor hade större inkomster började de flytta från förorter till centrum. Centrumen behövde förnyas och nu med bättre ekonomi hade de äntligen den möjligheten, men det behövdes också för att anpassa städerna till större befolkningar. Staten hade en plan som kallades ”Miljonprogrammet” där de ville bygga en miljon nya bostäder på 10 år (mellan 1965 och 1974) för att säkerställa boende för varje inkommande invånare. På så sätt kunde de visa att det verkligen finns utrymme för ett modernt egalitært samhälle där varje individ spelar roll och är en produktiv del av samhället (Stougaard-Nielsen 2017: s. 22). På 1950-talet genomfördes ett annat initiativ som syftade till att göra städerna mer socialt orienterade genom att bygga satellitstäder, som fungerade som nya urbana centra (Stougaard-Nielsen 2017: s. 21). Dessa städer utformades med avsikten att förse medborgarna med alla nödvändigheter, inklusive bekvämt belägna sjukhus, marknader och alla andra viktiga bekvämligheter, samt att uppfylla deras önskan om solljus och frisk luft. Förväntningarna var att dessa städer skulle vara felfria och skapa en miljö där invånarna kunde vara (och indirekt förväntades vara) perfekta. Även om dessa planer aldrig realiserades var deras avsikt att inspirera samhället att sträva efter att förbättra sig själva. Och det är precis vad den svenska kriminalromanen ifrågasatte. Denna genre kritiserade det perfekta samhället genom att hävda att det bara var en fasad som dolde en grynigare och mer autentisk social dystopi (Stougaard-Nielsen 2017: s. 22). Den skulle avslöja vad som egentligen pågår i detta idylliska och perfekta samhälle som ska vara inriktat på gemenskap som helhet. Genren pekade på konkreta problem med samhället och gav exempel på hur staten försummade individer, trots att man framställde sitt program som en form av hjälp till alla. Man visade också på de negativa effekterna av folkhemmet och den snabba moderniseringen av samhället och miljön. Så småningom fick denna samhällskritik ett bredare erkännande. Planen för Miljonprogrammet reviderades och ses nu inte bara som omöjlig, utan en plan som denna kan också leda till social disfunktion och isolering från resten av samhället. Genom att ge människor allt de behöver de inte lämna samhället, vilket segregerar dem från andra samhällen eftersom de inte har behov av att kommunicera och det skapar ett avstånd (Stougaard-Nielsen 2017: s. 22).

En annan aspekt som också var ett återkommande fokus för svenska kriminalförfattare var konsumismen. Som redan nämnts möjliggjorde folkhemmet att fler saker blev ekonomiskt mer

---

¹ <https://www.britannica.com/topic/Swedish-Social-Democratic-Party> (tillträde: 2.7.2023.)

tillgängliga för en bredare befolkning. Detta ledde till en ökning av inköp av föremål som tidigare var bortom deras ekonomiska räckvidd. Och det är den faktor som påtagligt bidragit till den svenska ekonomin som var huvudsyftet med att hjälpa samhället i första hand. Men marknaden spelade också sin roll. Nya apparater designades med avsikt att förenkla människors liv. Detta var också ett indirekt försök att göra individen mer värdefull för samhället snarare än att enbart fokusera på sina egna behov. Till exempel tillverkades hushållsapparater så att hemmafruar inte skulle fokusera på hushållsarbetet, utan uppmuntrades att söka ett jobb som kunde vara till nytta för hela samhället, till exempel bagare eller trädgårdsmästare (Stougaard-Nielsen 2017: s. 26). Lagar skapades så att det verkade som om de hjälpte folket och på sätt och vis gjorde de det, men det huvudsakliga syftet var att maximera individens potential. Detta skapade dock en annan typ av problem. På marknaden dök det upp så många saker och tidigare var de inriktade på individers behov men nu var de inriktade på konsumenternas önskemål. Allt de ville ha var lättillgängligt för dem och detta gjorde dem mer inbilska och självsäkra. Och det är därför denna aspekt var i fokus för svenska kriminalförfattare. Konsumismen avpersonifierade individerna som konsumenter och hindrade dem från att sträva efter självständighet. Och de visste inte hur de skulle agera eftersom detta var nytt för dem (Stougaard-Nielsen 2017: s. 3). Som Stougaard-Nielsen påpekar tar det tid och kräver utbildning av medborgarna att utöva en ansvarsfull eller förnuftig konsumtion: "Burenstam Linder's harried welfare man grew up in a society where economic progress promised a new Arcadia of consumer desires and a primary focus on material well-being had led to a hectic life wherein the scarcity of time deprived consumption of its potential value for material and spiritual welfare" (Stougaard-Nielsen 2017: s. 36).

II. 2. Egenskaper hos svenska kriminalromaner

Som redan nämnts är den svenska kriminalromanen inriktad på kritik av de dåliga sidorna och nedbrytningen av folkhemmet. Den målar upp en realistisk och mörk bild av samhället där folkhemmet har misslyckats med att skydda de mest sårbara och där det perfekta folkhemmet-systemet ät fullt av brottslighet som är mer närvarande och utbredd än någonsin (Stougaard-Nielsen 2017: s. 36). Medan folkhemmet betonar universalitet och homogenitet genom ekonomiskt stöd för att individer ska kunna fungera bättre i samhället som helhet, intar svensk kriminalroman en motsatt hållning. Den kritiserar denna uppfattning och flyttar fokus till heterogenitet och belyser de utmaningar som individer ställs inför när de ska fungera i samhället och ta upp sina problem (Arvas, Nestigen 2011: s. 11). Det är därför som svenska kriminalromaner, till skillnad från de klassiska kriminalromanerna, fokuserar på att utforska

motiv och konsekvenser för att ge en mer heltäckande bild av samhället. Fokus ligger på att förstå varför brottslingar blir som de blir och de bakomliggande orsakerna till deras handlingar. Detta tillvägagångssätt kallas ofta för *whydunnit* (Tomić 2022: s. 24). Fokus ligger på karaktärerna och deras utveckling genom romanen, inklusive deras motiv, roller i berättelsen och de omständigheter som format dem. Det är också vanligt att huvudpersoner som inledningsvis framställs som dygdiga i romanen så småningom blir skurkar, vilket gör deras karaktärer mer komplexa och får läsarna att ifrågasätta om de verkligen begick brott ur en moralisk synvinkel eller inte. Karaktärerna i dessa romaner upplever ofta plågsamma situationer som våldtäkt, incest, mord, fysisk eller psykisk misshandel och andra negativa omständigheter som är vanligt förekommande i vardagslivet men ofta döljs för samhället. Men det finns också fall där institutioner antingen misslyckas med att hjälpa individer eller ignorerar dem på grund av deras upplevda obetydlighet. Medan folkhemmet aktivt främjade individens ekonomiska oberoende, misslyckades de också med att hjälpa samma individer som hade det svårt och det var detta misslyckande som den svenska kriminalromanen försökte avslöja, den verkliga dynamiken mellan staten och samhället. Det finns ofta en förskjutning mot det förflutna som stärker samhällskritiken (Arvas, Nestigen 2011: s. 11).

Wind Meyhoff points out in his chapter that another tendency in the Scandinavian crime novel is a relocation to the past, which bolsters the socially critical register of the tradition. Such writers as the Swede Stieg Larsson, Norwegian Jo Nesbø and Danish co-writers Christian Dorph and Simon Pasternak integrate police procedural conventions with thoroughly researched, historically revisionist accounts of the past to question and challenge national myths and canonical national history (Arvas, Nestigen 2011: s. 11).

Författarna använder ofta nordiska motiv för att understryka den melankoliska karaktären hos dessa ämnen. Därför lyfter miljöbeskrivningar ofta fram kyla, mörker och dysterhet. Dessa särdrag skiljer svensk kriminalroman från andra och bidrar till dess särpräglade identitet. Många av dessa motiv är inte lätta att översätta till kulturer utanför Skandinavien. Även om dessa teman kan förknippas med de skandinaviska länderna eller det svenska folkhemmet (i samband med kritik av både stat och samhälle), kan läsare från hela världen relatera till dem eftersom dessa ”vardagsbrott” inträffar universellt. Och det är därför denna genre blev och fortfarande är så populär nu på 2000-talet. Mary Evans ger en förklaring att när vi potentiellt når ett stadium där den sociala miljön känns jämförelsevis trygg och pålitlig, utsätter vi oss samtidigt för en mängd nya bekymmer, särskilt när det gäller hur vi ska uppfylla förväntningarna i ett mycket konkurrenskraftigt och kvalificerat samhälle (Stougaard-Nielsen 2017: s. 9,10). Svensk

kriminalroman kan också ses som en nostalgisk reflektion över en tid då staten representerade en känsla av tillhörighet och trygghet. Trots att genren avslöjar dolda negativa aspekter av samhället som var avsedda att förbli dolda, ingjuter den hopp om bättre tider genom att betona behovet av att ta itu med och rätta till dessa problem kollektivt, vilket involverar både staten och samhället (Stougaard-Nielsen 2017: s. 11). Det är dock viktigt att uppfatta genren som en exposé över de symptom som har bidragit till samhällstillståndet, snarare än ett sätt att lösa dem. Dess syfte är att väcka viktiga frågor och belysa de negativa aspekterna, i syfte att uppmana staten att ta itu med och lösa dessa frågor på ett sätt som är anpassat till den specifika situationen och omständigheterna (Stougaard-Nielsen 2017: s. 3). Detta åstadkoms genom att staten framställs som den huvudsakliga antagonisten och genom att presentera hårda fakta från media (Stougaard-Nielsen 2017: s. 9).

Kvinnornas roll i genren har också genomgått förändringar över tid. Före 1990-talet var detektiven och huvudpersonen i svensk kriminalromaner typiskt manliga melankoliska antihjältar. Under den tiden tog kvinnor ofta på sig rollen som antingen offer eller *femme fatale*, och fungerade som huvudpersons kärleksintresse (Stougaard-Nielsen 2017: s. 210). Detta började dock förändras som en del av den bredare sociala kritik som omfattade jämställdhet. Dessutom sammanföll den svenska kriminalromanens ökade popularitet under 1990-talet med en betydande kvinnlig publik, vilket ledde till ytterligare förändringar i porträtteringen av kvinnliga karaktärer i genren. Utredare och detektiver var inte längre enbart män; kvinnor tog också på sig dessa roller och återspeglade realistiska livskamper som att vara ensamstående mödrar som uppvisar motståndskraft och rationalitet (Arvas, Nestigen 2011: s. 11, 12). Den sociala kritiken stannade inte där, utan började aktivt väcka frågor om sexualitet och könsroller i takt med att genren utvecklades ytterligare.

II. 3. Män som hatar kvinnor

Män som hatar kvinnor är den första boken i trilogin *Millennium*. Den skrevs av Stieg Larsson och de andra böckerna i trilogin är *Flickan som lekte med elden* (2006) och *Luftslottet som sprängdes* (2007). Den brukar kallas det mest populära exemplet på svensk kriminallitteratur. Anledningen till det är att den har mycket tydliga egenskaper som listats tidigare i detta dokument och som är speciella för denna genre. Berättelsen skildrar det ekonomiska läget i Sverige genom att fokusera på huvudpersonen journalisten Mikael Blomkvists rättsliga kamp mot en industriman vid namn Hans-Erik Wennerström, som lämnat in en stämningsansökan mot honom. Allt eftersom boken fortskrider framkommer ytterligare detaljer om denna affär

och om hur framstående industrimän lurade både nationen och dess folk för att bli rikare och rikare.

Den beskriver också hur dessa personer privilegieras på grund av sin status, vilket leder till att Wennerström till en början vinner i rättegången mot Blomkvist. Detta är dock inte det enda exemplet på titelutnyttjande som skildras i boken. En parallell berättelse följer Lisbeth Salander, en 24-årig flicka som visar sig vara en av de bästa hackarna i Sverige men som i samhället anses vara oförmögen att leva på egen hand and och därför behöver en förmyndare. Efter att hennes tidigare förmyndare gått bort tilldelas hon en ny förmyndare, advokaten Nils Bjurman, som upprepade gånger utsätter henne för grov misshandel i utbyte mot kontroll över hennes ekonomi, som han besitter i egenskap av hennes förmyndare. Bjurman utsatte Salander för den mest avskyvärda formen av misshandel när hon bad honom om pengar för att köpa mat. Just detta fall skildrades på ett groteskt men ändå enkelt sätt, vilket symboliserar maktmissbruket i samhället. Ett annat exempel på detta som involverar både Salander och Blomkvist är avslöjandet av huvudskurken i berättelsen. I början anlätade Henrik Vagner, en förmögen före detta industriman, Mikael Blomkvist för att skriva en krönika om familjen Vagner men också för att undersöka det olösta fallet med hans dotterdotter Harriet Vagner, som försvann på 1960-talet och aldrig återfanns. Blomkvist får reda på Lisbeth Salander genom Henrik Vagners advokat Dirch Frode som anlätade Salander för att utreda Blomkvist vilket imponerade på Blomkvist och fick honom att be om hennes hjälp. De arbetar tillsammans för att hitta Harriets mördare men hittar två seriemördare. Avslöjandet visar de brott som begåtts av Gottfried Vagner initialt, och senare av Martin Vagner, som mördade kvinnor under flera decennier utan att upptäckas av någon. Och med allt detta drar Larsson uppmärksamheten till folkhemmets dåliga sidor. Men även om det hävdades att svenska kriminalförfattare skrev om orsaken till detta tillstånd och inte lösningen, skipades i denna roman rättvisa för alla, Martin och Gottfried Vagner dog, Mikael Blomkvist avslöjade sanningen om Wennerström och Lisbeth Salander tog hämnd på Nils Bjurman.

Den största tyngdpunkten i berättelsen ligger på kvinnomisshandel. Som redan nämnts misshandlades Lisbeth Salander av sin förmyndare flera gånger. Salander fick också senare reda på att Hans-Erik Wennerström hade en affär med en ung kvinna som var gravid med hans barn, men tvingades abortera barnet. Det som främst belyser misshandeln av kvinnor är dock karaktärerna Martin och Gottfried Vagner, som ger sig på och mördar ensamma, utsatta utländska kvinnor från lägre samhällsklasser. Martin gav till och med en förklaring till sina handlingar: ”Därför att det är så lätt”, sa han. ”Kvinnor försvinner hela tiden. Det är ingen som

saknar dem. Invandrare. Horar från Ryssland. Tusentals människor passerar Sverige varje år.” (Larsson 2005: s. 437)

Ett annat exempel på kvinnomisshandel är karaktären Harriet Vagner som också lider av ett stort trauma med sin bror Martin och far Gottfried Vagner som våldtog henne och ville att hon skulle vara en del av deras brutala mord. Han utsatte henne för sexuella övergrepp, eftersom hon fruktade att han skulle tillfoga henne liknande skada. Hennes mor var medveten om alla dessa omständigheter, men ändå valde hon okunnighet och ville förbli glömsk. Genom karaktären Harriet Vagner problematiserar Larsson därför kvinnors trygghet inom familjen. Lisbeth Salander utforskar den sadistiska aspekten av dessa män. Hon var också den som konstaterade att den seriemördare som hon och Blomkvist letade efter var en sadistisk kvinnomördare (Larsson 2005: s. 386). På så sätt belyste hon den apati som dessa män uppvisade gentemot kvinnor och deras syn på det kvinnliga könet. Harriete Vagner finner också tröst i religionen, vilket leder Blomkvist och Salander till seriemördaren. I sin dagbok skriver Harriet om sin fars mord men krypterar sina brott med hjälp av bibelcitat, som till slut avslöjas av Mikaelns dotter Pernilla. Detta leder först Lisbeth och Mikael på fel spår eftersom de trodde att mordet hade något att göra med religiösa offer, men i slutändan leder det till mördaren.

Berättelsen är inte en klassisk whodunnit-berättelse eftersom Blomkvist söker efter Harriet Vagners mördare, vilket skulle vara en klassisk intrig för vilken whodunnit-berättelse som helst. Komponenterna i den handlingen avslöjas dock när det kommer fram att det finns en seriemördare med motiv bortom vad som ursprungligen misstänktes. Melankolin är närvarande i miljöbeskrivningarna, särskilt när Blomkvist befann sig i Hedeby, den by där familjen Vagner bodde och där brottet ägde rum. Byn beskrivs som extremt kall och mörk men vacker. Personerna i berättelsen är komplexa, särskilt huvudpersonerna Mikael Blomkvist och Lisbeth Salander, som genomgår betydande förvandlingar och vars tankeprocesser vi kan följa och förstå under berättelsens gång. Mikael Blomkvist beskrivs i början som en cynisk journalist som verkar nonchalant. Han verkar inte intresserad av det mord han anlitas för att lösa utan vill bara att arbetet ska vara klart så att han kan återgå till sitt liv. Senare i boken visar han att han bryr sig om fallet, om Lisbeth och andra saker. I slutändan tror han att han är korrumpad av Henrik Vagner eftersom han beslutar att inte publicera Vagners familjekrönika och täcker Martins och Gottfrieds hemlighet (Larsson 2005: s. 564). Lisbeth Salander hade en större utveckling eftersom hon i början beskrevs som en blyg, enfaldig flicka som inte kunde passa in i samhället. Snart visar hon sig vara mycket smart. Hennes mest betydelsefulla förändring skedde i hennes relation med Nils Bjurman, då hon började som hans offer men så småningom

framträdde som en hjältinna när hon tog kontroll över situationen och själv utkrävde hämnd på honom. Även i större delen av boken framställs hon som känslomässigt distanserad och oförmögen att uppleva känslor även när det är nödvändigt, men hon styrs av rationella tankar som analys av orsak och verkan: ”Det återstod bara två problem: Bjurmans död skulle inte ge henne kontroll över hennes eget liv och det fanns ingen garanti för att Bjurmans efterträde inte skulle vara sju resor värre. *Konsekvensanalys*” (Larsson 2005: s. 244).

Mot slutet av boken blir det dock uppenbart att hon har utvecklat romantiska känslor för Mikael Blomkvist, även om hon kämpar för att komma till rätta med dem. Detta är en tydlig beskrivning av en ny form av hjälte som beskrivs som en stark, rationell kvinna som inte låter sig ledas av känslor.

III. Slutsats

Den svenska kriminallitteraturen har förtjänat sin plats som genre tack vare sitt unika sätt att ta upp samhällsfrågor. Den svenska kriminalromanen har vissa likheter med den klassiska kriminalromanen, men lägger större vikt vid karaktärer och sociala omständigheter snarare än att enbart fokusera på själva brottet. Detta ökade fokus på karaktärer och social dynamik bidrar till dess inneboende mer dramatiska natur jämfört med klassisk kriminallitteratur. Den började som en form av samhällskritik för att stärka det sociala tillståndet, men eftersom den var relaterbar till läsaren blev den mycket populär och är det fortfarande idag. Genren fokuserar på att skildra groteska brott som är mycket vanliga och mycket verkliga. Hela idén är att öka medvetenheten om dessa brott för att kunna eliminera dem. Stieg Larssons roman *Män som hatar kvinnor* tar upp kvinnors ställning i samhället genom att undersöka brott som våldtäkt, mord och incest, samt utforska teman som maktmissbruk och familjedynamik. På så sätt väcker boken kritiska frågor om kvinnors roll och behandling i samhället. Genom att skildra en ny typ av hjälte, exemplifierad av huvudpersonen Lisbeth Salander, lyfter romanen fram den stärkande aspekten av att ta ställning och vägra att utstå övergrepp. Den understryker de positiva konsekvenserna av att hävda sig själv när man utsätts för misshandel.

IV. Litteratur

<https://www.britannica.com/topic/Swedish-Social-Democratic-Party> (tillträde: 2.7.2023.)

Larsson, Stieg. 2005. *Män som hatar kvinnor*. Stockholm: Månocket. Sidor 1-567.

Nestingen, Andrew; Arvas, Paula. 2011. *Scandinavian crime fiction*. "Introduction: Contemporary Scandinavian Crime Fiction". Cardiff: University of Wales Press. Sidor 1-17.

Stougaard-Nielsen, Jakob. 2017. *Scandinavian crime fiction*. London, New York: Bloomsbury Publishing. Sidor 1-38.

Tomić, Janica. 2022. *Nordijski noir: adaptacija, apropijacija, artikulacija*. Zagreb. Tillgänglig på: <https://hrcak.srce.hr/file/416916> (tillträde: 10.7.2023.)

Razvoj nordijskog noira

Švedski kriminalistički roman jedan je od najpoznatijih žanrova u svijetu. Nastao je za vrijeme socijalne države (*folkhemmet*) koja je formirana od strane švedske socijaldemokratske stranke 1930ih. Žanr je nastao kao kritika navedenog državnog uređenja jer se smatralo da isti pokušava sakriti sve mane u društvu i prikazati ga savršenim zbog novih odluka koje su trebale pomoći stanovništvu. Cilj je bio prikazati kako su nove odluke loše utjecale na društvo te ukazati na probleme koje to uređenje skriva. Stoga ovaj žanr prikazuje tamnu stranu društva gdje su zločini svakodnevnica, a pojedinac pati zbog okruženja, ali i većih čimbenika kao što su ekonomsko stanje i sama vlast države. U romanima je naglasak na likovima koji su vrlo kompleksni. Za razliku od klasične *whodunnit* naracije u kojoj glavni lik (najčešće detektiv) otkriva tko je počinio zločin, pojavljuje se novi tip naracije koji prati zašto je zločin počinjen, odnosno koja je pozadina priče i koji su motivi počinitelja. Ova vrsta naracije naziva se *whydunnit* naracija. Tako autori izražavaju kritiku, ali na jedinstven način jer kroz lik zločinca skreću pozornost na negativne aspekte društva. Zločini koji se počinjavaju su oni koji su poznati i česti kao što su ubojstva, silovanja, uhođenja, prijetnje i mnogi drugi. Glavni likovi često znaju uzeti pravdu u svoje ruke, što pridodaje kompleksnosti likova, ali i potiče čitatelje na razmišljanje o preispitivanju moralnih načela. Žanr se bavi konkretnim problemima u društvu, ali ne daje nikakve sugestije kako te probleme riješiti. Primjer švedskog kriminalističkog romana u ovom radu je knjiga *Muškarci koji mrze žene* autora Stiega Larssona. Radnja prati novinara Mikaela Blomkvista koji uz pomoć hakerice Lisbeth Salander traži ubojicu Harriet Vagner, unuku industrijalca Henrika Vagnera koja je nestala iz grada Hedebya 1960ih i nikada nije pronađena. Tražeći ubojicu, pronalaze dvojicu serijskih ubojica, Harrietinog brata Martina Vagnera i oca Gottfrieda Vagnera, koji su desetljećima ubijali žene a da to nije nitko primijetio. Naglasak u romanu je na iskorištavanju više uloge u društvu kako bi se maltretirali ljudi nižeg staleža te zlostavljanje žena koje biva nezapaženo.

Development of Nordic noir

The Swedish crime novel has gained global acclaim as a renowned genre. It originated during the establishment of the welfare state (*Folkhemmet*) in the 1930s by the Swedish Social Democratic Party. This genre emerged as a form of critique towards the aforementioned state system. It aimed to expose the imperfections hidden by the authorities and shed light on the notion that the new policies meant to aid the population were instead presenting a facade of societal perfection. The objective was to expose the detrimental impact of the new decisions on society and to bring attention to the issues obscured by the arrangement. As a result, this genre

delves into the darker aspects of society where crimes are an everyday occurrence, and individuals suffer due to various factors such as the environment, economic conditions, and even the government itself. Within these novels, the focus lies on intricately developed characters. In contrast to traditional *whodunnit* narratives, where the main character (often a detective) unravels the identity of the perpetrator, a new type of narrative emerges, known as the *whydunnit* narrative. This approach explores the motives and background behind the crimes, shedding light on the reasons of their occurrence. By employing this method, authors express criticism uniquely, drawing attention to the negative facets of society through the portrayal of the criminal characters. The crimes depicted in these novels are often familiar and widespread, such as murder, rape, stalking and threats. The main characters are often portrayed as individuals capable of dispensing their own form of justice, adding depth to their complexity and provoking readers to reconsider moral principles. This genre tackles concrete societal problems, yet it refrains from offering solutions. One notable example of the Swedish crime novel is *The Girl with the Dragon Tattoo* by Stieg Larsson. The story revolves around journalist Mikael Blomkvist's search for the murderer of Harriete Vagner, the granddaughter of industrialist Henrik Vagner, who disappears in the 1960s without a trace. As the investigation unfolds, Blomkvist, alongside hacker Lisbeth Salander, discovers two serial killers: Harriet's brother Martin Vagner and father Gottfried Vagner, who have been killing women for decades without anyone noticing. Throughout the novel, the focus lies on the exploitation of societal power structures, the mistreatment of those from the lower classes, and the unnoticed abuse of women.